

moet, kunnen deze drie auteurs leren van O. Schutte, die een heldere en informatieve bijdrage schreef over 'Het beleid tijdens het Koninkrijk der Nederlanden ten aanzien van de door Napoleon verleende titels', een mooi vervolg op zijn artikel in *De Nederlandsche leeuw* (1980).

Niet in te delen bij een van de genoemde categorieën, maar wel het vermelden waard zijn verder nog de beschouwing van J. T. Anema over 'De hoogstaangeslagenen in Friesland in 1812', F. C. J. Ketelaars elegante artikel over 'Friese lenen' (: vicarieën) en de bijdrage van J. van Roey, waarin op grond van Antwerpse gegevens enige aanvullingen worden gegeven op J. G. van Dillen, *Het oudste aandeelhoudersregister van de kamer Amsterdam der Oost-Indische Compagnie* ('s-Gravenhage, 1958).

Het *Liber amicorum Van Valkenburg* is luxueus uitgegeven en fraai geïllustreerd. De inhoud is zeer gevarieerd: zowel de onderwerpkeuze als de kwaliteit van de bijdragen lopen sterk uiteen. Wat het laatste betreft kan men zich zelfs de vraag stellen of sommige artikelen, onder andere omstandigheden, ook in het *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* zouden zijn geplaatst, indien ze aan de redactie van deze eerbiedwaardige periodiek zouden zijn voorgelegd. Hoe het ook zij, naast bijdragen van geringe kwaliteit bevat de bundel toch ook zeker enige artikelen van niveau. Juist deze artikelen moeten ervoor zorgen dat niet alleen genealogen, maar óók historici dit *Liber amicorum* zo nu en dan eens zullen opslaan.

A. J. C. M. Gabriëls

A. A. van den Braembussche, *Theorie van de maatschappijgeschiedenis* (Baarn: Ambo, 1985, 176 blz., f29,50, ISBN 90 263 0685 7).

Dit werk wil een alternatief inleidend handboek zijn; het beoogt niet alleen een overzicht te geven van de belangrijkste geschiedfilosofische stromingen, het wil tevens een nieuwe visie ten aanzien van taak en doel van de geschiedfilosofie propageren. De auteur vindt dat deze discipline momenteel te ver af staat van de praktijk van het historisch onderzoek en stelt daarom een nieuwe 'pragmatische' benadering voor. Toegepast op de veronderstelde systematische groei van de historische kennis over de laatste 150 jaar, moet deze benaderingswijze uitmonden in de wijsgerige rechtvaardiging van een nieuwe vorm van geschiedbeoefening, de zogenaamde maatschappijgeschiedenis.

Alvorens zijn nieuwe aanpak te introduceren, geeft Van den Braembussche zijn visie op de traditionele, door hem 'apragmatisch' genoemde geschiedfilosofie. De auteur deelt deze stroming op in twee filosofische tradities; een 'hermeneutische' en een 'positivistische'. De eerste staat volgens hem voor de anti-unitaire tendens in de geschiedfilosofie, die uitgaat van het ideografische karakter van de geschiedbeoefening. De laatste vertegenwoordigt de unitaire tendens, die nomothetisch van aard is. Van den Braembussche koestert weinig sympathie voor de 'apragmatische' geschiedfilosofie, met name de anti-unitaire stroming moet het ontgelden.

Vervolgens komt de auteur tot de eigenlijke kern van het boek; de pragmatische geschiedfilosofie. Hierin zal de nadruk niet alleen op een logische, maar ook op een empirische reconstructie van de ontwikkeling van de historische kennis worden gelegd. Een dergelijke benadering van de geschiedfilosofie zou volgens Van den Braembussche

niet mogelijk zijn geweest zonder de Kuhnianse omwenteling in de wetenschapsfilosofie. In zijn invloedrijke boek uit 1962, *The Structure of Scientific Revolutions*, probeerde Kuhn de toen gangbare 'lineaire' kijk op de ontwikkeling van de natuurwetenschappen te vervangen door een revolutionaire. Er was, naar zijn mening, sprake van een schoksgewijs verlopend proces, waarbij, in de verschillende takken van wetenschap, de ene algemeen bindende visie periodiek werd ingeruild tegen een andere. Zo'n visie, meestal met als kern een bepaalde theorie, noemde Kuhn een paradigma. Van den Braembussche gelooft, via een soortgelijke aanpak, in staat te zijn 'te denken in het verlengde van de praktijk, zodat via extrapolaties naar pragmatische criteria kan worden gezocht, die ook de tegenstellingen binnen bestaande paradigma's en tussen paradigma's onderling op een hoger vlak van synthese kunnen brengen' (139). Het uiteindelijke doel van de pragmatische geschiedfilosofie is 'een meer empirische, vakgerichte logica te ontwerpen, die even gespecialiseerd is als de geschiedwetenschap zelf' (29-30). Deze logica is de wijsgerige rechtvaardiging van een nieuw paradigma, dat van de maatschappijgeschiedenis.

Van den Braembussche wil met behulp van het structurerende begrip paradigma laten zien dat er in de praktijk van het historisch onderzoek sprake is van groei (dus vooruitgang) van de historische kennis en dat deze ontwikkeling bijna als vanzelfsprekend uitmondt in de maatschappijgeschiedenis.

Wat valt hier op aan te merken? In de eerste plaats het gebruik van het begrip paradigma. Kuhn verstond hieronder een samenhangend geheel van opvattingen over te verklaren en te onderzoeken verschijnselen, alsmede over de te volgen methoden, theorieën en technieken. Tijdens de heerschappij van een bepaald paradigma is er sprake van 'normale' wetenschap, waarbij de aanpak van problemen sterk lijkt op het oplossen van puzzels. Aangezien er in de geschiedwetenschap nooit sprake is van een brede consensus, met andere woorden van een monoparadigmatische situatie, en historici hun werkzaamheden eigenlijk niet richten op het oplossen van puzzels maar meer te maken hebben met conceptuele problemen, raadt Kuhn het gebruik van het paradigmabegrip in de geschiedwetenschap af. Van den Braembussche wil er echter aan vasthouden en onderneemt een poging het begrip opnieuw te definiëren. Zijn voornaamste bezwaar geldt het statische karakter van het begrip. In de geschiedwetenschap, waar steeds verschil van mening bestaat over taak en doel van het vak, moet men accepteren dat een monoparadigmatische situatie niet reëel is en tevens dat er binnen paradigma's bepaalde tegenstellingen kunnen voorkomen. Aan Laudan refererend, stelt Van den Braembussche, dat elk paradigma 'een aantal verschillende, gedetailleerde (en vaak tegenstrijdige) formuleringen' doorloopt en doorgaans 'een lange geschiedenis' (74) heeft. Op deze manier opgevat verliest het begrip echter iedere structurerende waarde; met een beetje goede wil is iedere school of stroming voor te stellen als een paradigma. Van den Braembussche beweert verder dat het mogelijk is om paradigma's onderling te vergelijken. Kuhn achtte dit onmogelijk waarbij hij wees op de verandering van wereldbeschouwing die met iedere paradigmawisseling gepaard gaat.

Van den Braembussche onderscheidt in de historiografie van de negentiende en twintigste eeuw vier paradigma's: dat van het historisme, van de Franse Annales, van de West-Duitse sociale geschiedenis en dat van de neo-marxisten. Wat voor criteria hij gebruikt om juist deze scholen of stromingen — een groter woord verdienen ze ons inziens niet — te kiezen blijft onduidelijk. Nergens geeft hij aan wat hij nu zo essen-

tiel acht aan deze paradigma's, welk dragend beginsel hen deze naam waardig doet zijn en wat hen onderscheidt van andere paradigma's. Niet alleen de 'context of justification', ook de door de auteur zo belangrijk geachte 'context of discovery' blijft buiten beschouwing. Er wordt geen enkele poging gedaan aan te geven welke problemen de historici binnen de verschillende paradigma's in de praktijk ontmoeten.

Het is duidelijk dat de keuze en bespreking van de paradigma's slechts één doel dient; aan te tonen dat de loop van de geschiedenis zich voortbeweegt, ofte wel 'groeit', richting maatschappijgeschiedenis. Of zoals de auteur het zelf stelt: 'binnen het raamwerk van onze empirische en logische reconstructie dient... de pragmatische geschiedfilosofie bijna noodzakelijkerwijs uit te monden in een wijsgerige rechtvaardiging van de maatschappijgeschiedenis' (140). Het zal duidelijk zijn dat er binnen deze Hegeliaanse redenering geen ruimte is voor een kritische reflectie op methoden en doelstellingen van nieuwe geschiedkundige ontwikkelingen. De 'wijsgerige rechtvaardiging' is in feite niet meer dan een normatieve methodologie, die slechts expliciet stelt wat in de praktijk reeds gebeurt. Geschiedfilosofie is in deze visie niets anders dan een geformaliseerde afspiegeling van de status quo.

Als laatste wenden wij ons tot het begrip maatschappijgeschiedenis; wat houdt dit in? Volgens Van den Braembussche moet het al het 'goede' uit de vorige paradigma's in zich verenigen. En hoewel het gebruik van de pragmatische selectiecriteria onduidelijk blijft, brengt de auteur het resultaat, in vier 'integratie-postulaten' vevat, naar voren. Binnen de maatschappijgeschiedenis dient men te streven naar een maximale globalisering van de verschillende aspectmatige benaderingen, met een maximale toenadering tussen de geschiedwetenschap en de maatschappijwetenschappen en een minimale verwaarlozing van de specificiteit en dynamica van het historisch onderzoeksobject. Tevens moet er een integratie plaatsvinden tussen verklaren en verstaan, tussen het algemene en het bijzondere en tussen evenement en structuur.

Het komt er, dunkt ons, op neer dat Van den Braembussche een geschiedbeoefening propageert die qua onderwerp, onderzoeksmethode en eindproduct sterk lijkt op de sociale wetenschappen. Naar de gebruikte terminologie te oordelen heeft met name de Annales-school grote invloed op de auteur gehad. Hij vult de daaruit afkomstige concepten in feite slechts aan met enkele uitspraken over het belang van het uit het historische afkomstige 'evenementiële' element.

Het zal duidelijk zijn dat we geen positief oordeel over dit werk kunnen uitspreken. Ook over het gebruik als handboek zijn wij somber. Als men dan al heenstapt over de onvolledige en vaak onjuiste bespreking van 'rivaliserende theorieën', blijft er nog het duistere taalgebruik en de warrige structuur van het boek.

R. Kuipers en J. P. Zwolle

K. Kooijmans, e.a., ed., *Bron en puhlikatie. Voordrachten en opstellen over de ontsluiting van geschiedkundige bronnen, uitgegeven bij het 75-jarig bestaan van het Bureau der Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis* ('s-Gravenhage: Bureau der Rijkscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis, 1985, 312 blz., f45,-).

Bronnenuitgevers zorgen dat bepaalde historische bronnen in druk verschijnen en daardoor gemakkelijk toegankelijk worden voor de onderzoeker. Zij helpen deze boven-